

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА**

ШИЛЕНКО ЛАДА АНАТОЛІЇВНА

УДК 78.2.1:78.(477)Кирейко+792.02

**ОПЕРНИЙ ДОРОБОК ВІТАЛІЯ КИРЕЙКА У РЕЖИСЕРСЬКИХ
СЦЕНІЧНИХ ВТІЛЕННЯХ**

17.00.03 – музичне мистецтво

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата мистецтвознавства

Суми – 2021

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Київському національному університеті культури і мистецтв,
Міністерство культури та інформаційної політики України.

Науковий керівник:

кандидат мистецтвознавства, доцент
Шестеренко Ірина Вікторівна,
професор кафедри загального та
спеціалізованого фортепіано
Національної музичної академії України
імені П. І. Чайковського (м. Київ).

Офіційні опоненти:

доктор мистецтвознавства, професор
Берегова Олена Миколаївна,
провідний науковий співробітник відділу
теорії та історії культури Інституту
культурології Національної академії мистецтв
України (м. Київ);

кандидат мистецтвознавства, доцент
Мілодан Тетяна Едуардівна,
декан факультету фортепіано, джазу та
популярної музики Львівської національної
музичної академії імені М. В. Лисенка
(м. Львів).

Захист відбудеться 30 вересня 2021 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.053.04 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 214.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська 87.

Автореферат розіслано 30 серпня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. А. Устименко-Косоріч

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Вивчення творчого надбання видатних митців України є необхідною умовою збереження культурної пам'яті народу, адже культура нації спирається на глибокий пласт традицій, спадкоємність яких відображається і продовжується у мистецтві. В теперішній час набуває актуальності дослідження та популяризація музично-театрального доробку українських композиторів, оскільки сучасні оперні театри України не часто здійснюють постановки творів вітчизняних авторів, що загрожує занепадом культурної національної класичної традиції. В дисертації зосереджено увагу на проблемах, пов'язаних із сценічними інтерпретаціями опер на прикладі втілень театральньо-сценічного доробку Віталія Дмитровича Кирейка – видатного українського композитора та мистецтвознавця, народного артиста України, лауреата премій імені М. Лисенка та І. Нечуя-Левицького, який тривалий час викладав (1949–1988) та обіймав посаду професора (1978–1988) у Київській державній консерваторії (нині Національній музичній академії України) імені П. І. Чайковського.

Музично-театральна спадщина В. Д. Кирейка (1926–2016) посіла значне місце у скарбниці українського мистецтва. Створивши впродовж творчого життя 299 опусів, митець тим самим зробив значний внесок у національну культуру, зокрема своєю музикою для театру, а саме п'ятьма операми та чотирма балетами за мотивами української літературної класики. Майже всі музично-театральні твори Віталія Кирейка мали сценічне життя (крім сатиричної опери «Марко в пеклі»). Так, були здійснені постановки опери-феєрії «Лісова пісня» за однойменною драмою Лесі Українки у 1958 році на сценах Львівського академічного театру опери та балету імені І. Франка (нині Львівського Національного академічного театру опери та балету імені С. Крушельницької) та Оперної студії Київської державної консерваторії (нині Національної музичної академії України) імені П. І. Чайковського, а також у 1999 році в Оперній студії Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського; романтична драма «У неділю рано...» ставилася у 1966 та 1976 роках у Львівському академічному театрі опери та балету імені І. Франка, а у 2014 – на сцені Оперної студії Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського; лірична комічна опера «Вернісаж на ярмарку» побачила світ у 1986 році в Оперній студії Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського; опера-драма «Бояриня» прозвучала у концертному виконанні в Національному академічному театрі опери та балету України імені Т. Г. Шевченка у 2009 році.

Сценічні інтерпретації опер В. Кирейка з позиції режисера-постановника не набули достатнього вивчення, внаслідок чого в роботі зосереджено увагу на віднайденні та аналізі невідомих раніше історичних джерел з державних архівів Львівського національного академічного театру опери та балету імені С. Крушельницької та кафедри історії української музики Національної музичної

академії України (НМАУ) імені П. І. Чайковського, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМУ) та приватних архівів композитора і співтворців його вистав. Особливо цінним і продуктивним, як інструмент дослідження, стало інтерв'ювання Віталія Дмитровича Кирейка авторкою протягом 2013-2016 років.

У цілому творчість композитора отримала висвітлення у наукових працях: О. Давидової та І. Шестеренко (кандидатська дисертація, навчально-методичний посібник, буклети й статті), статтях В. Антонюк, М. Гордійчука, М. Загайкевич, біографічних есе Л. Архімович та К. Майбурової, збірці статей «Творець чарівних мелодій» (упорядкування І. Лобовик), а також окремих розвідках О. Губка, А. Калениченка, В. Мудрика, З. Ружин, І. Юдкіна. Однак музично-театральна спадщина митця та особливості її сценічного втілення на сценах українських оперних театрів у вітчизняному музикознавстві вивчені не достатньо. Одним із чинників відсутності належної уваги дослідників до музично-театральних творів Віталія Дмитровича стало те, що більшість з них не публікувалась та зберігається в рукописах, що порушує питання оприлюднення спадщини композитора.

Отже, розкриття питань особливостей режисерських втілень опер митця (особливо знакових – драми-феєрії «Лісова пісня» та романтичної драми «У неділю рано...»); ретельного аналізу музично-драматургічного матеріалу, на основі якого здійснюється режисерський задум та сценографічне рішення постановок; співпраці режисера, диригента та виконавців; відповідності застосованих сценічних засобів вираженню закладеної композитором ідеї; переконливого втілення образів акторами-вокалістами, що включає пластичний рисунок ролі та встановлення контакту артистів із глядачем, - постає нагальним завданням сучасної музичної науки та зумовлює актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі мистецтвознавства Київського національного університету культури і мистецтв згідно з науковою темою кафедри «Мистецтвознавство України (державний реєстраційний номер 0118U100122). Тему дисертації затверджено вченою радою Київського національного університету культури і мистецтв (протокол № 22 від 25 березня 2016 року).

Мета дослідження – розкрити жанрово-драматургічний і режисерсько-сценічний концепт опер Віталія Кирейка, а також визначити роль його оперної творчості в історії української культури.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

1. Дослідити творчий доробок В. Кирейка, зокрема оперну спадщину композитора та особливості її режисерських втілень.
2. На прикладі втілення сценічно-театральних творів митця виявити взаємозв'язок між композиторським задумом та режисерськими рішеннями.
3. Опрацювати і ввести до наукового обігу архівні документи, спогади фахівців та рецензії щодо постановок опер В. Кирейка на сценах України,

систематизувати інформацію про сценічні втілення опер В. Кирейка («Лісова пісня», «У неділю рано...», «Вернісаж на ярмарку», «Бояриня»).

4. У контексті завдань режисера-інтерпретатора проаналізувати специфіку оперного письма композитора та жанрово-драматургічні особливості опери «У неділю рано...» (за однойменною повістю О. Кобилянської).
5. Встановити значення постановок опер Віталія Кирейка в історії української музичної культури й оперного мистецтва, зокрема.

Об'єктом дослідження є оперна творчість Віталія Дмитровича Кирейка.

Предмет дослідження – сценічні інтерпретації опер В. Кирейка «Лісова пісня», «У неділю рано...», «Вернісаж на ярмарку» та «Бояриня».

Матеріалом дослідження обрано п'ять опер Віталія Кирейка: драму-феєрію «Лісова пісня», романтичну драму «У неділю рано...», гротесково-сатиричну феєрію «Марко в пеклі», камерно-комічну «Вернісаж на ярмарку» та оперу-драму «Бояриня».

Методологічну основу дослідження становлять базові принципи теорії пізнання (об'єктивність, науковість, історизм, цілісність, взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ і процесів дійсності); основні положення системного, аксіологічного, мистецтвознавчого та музикознавчого підходів. Вивчення особливостей режисерських втілень опер В. Кирейка було здійснено завдяки введенню в роботу здобутків філософії, історії, культурології, мистецтвознавства, лінгвістики, музикознавства, психології та ін., з інтегруванням методів сучасного теоретичного музикознавства (культурологічного, історичного, теоретичного, виконавсько-інтерпретологічного). Комплексний характер методологічного підходу проявлявся як на етапі збору інформації, так і під час його опрацювання, систематизації, узагальнення тощо. Одними із основоположних методів дослідження є *історичний* та *культурологічний*, які разом із *компаративним* аналізом забезпечили ґрунтовне вивчення оперної творчості В. Кирейка, головних принципів його композиторського письма, співставлення різних інтерпретаційних версій сценічного втілення його опер «Лісова пісня» та «У неділю ранці...».

Теоретична база дослідження зумовлена специфікою теми дисертації, має комплексний характер і спирається на роботи із:

– *історичного та теоретичного мистецтвознавства* (Л. Архімович, Б. Асаф'єв, М. Гордійчук, О. Галузевська, О. Давидова, Л. Єфремова, М. Загайкевич, О. Кавунник, В. Кирейко, О. Козак, І. Коновалова, М. Копиця, І. Ляшенко, К. Майбурова, В. Москаленко, І. Савчук, С. Садовенко, М. Черкашина, І. Шестеренко);

– *культурології та театрознавства* (В. Антонюк, В. Василько, Г. Веселовська, Т. Гнатів, Н. Єрмакова, А. Єфіменко, Н. Корнієнко, Ю. Станішевський, О. Стефанович, М. Черкашина, І. Юдкін);

– *теорії музичної композиції та форми* (Н. Герасимова-Персидська, О. Гозенпуд, Н. Горюхіна, О. Зінькевич, Т. Ливанова, К. Михайлов, В. Москаленко, О. Сакало, Б. Сюта, Т. Чернова);

– *музичної режисури* (І. Даць, П. Ільченко, В. Курбанов, В. Лукашев, І. Молостова, Б. Покровський);

- *композиторської, зокрема оперної творчості В. Кирейка* (В. Антонюк, Л. Архімович, О. Давидова, А. Животенко, Л. Єфремова, М. Загайкевич, Я. Клименко, А. Котляревський, В. Курбанов, К. Майбурова, О. Малозьомової, О. Найдюк, К. Лемешко, Е. Овчаренка, С. Павлишин, Л. Пархоменко, В. Сердюк, І. Сікорська, І. Словиковська, Ю. Станішевський, Л. Тарасенко, А. Терещенко, В. Туркевич, І. Шестеренко).

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у роботі використано наступні наукові методи:

- *біографічний* – для відтворення життєпису композитора,
- *історико-порівняльний (компаративний)* – для виявлення етапів реалізації музично-театральних творів та розбіжностей сценічно-режисерських підходів до їх інтерпретації,
- *джерелознавчий* – для вивчення історичних архівних джерел з цієї тематики,
- *логічний та аналітичний* – для аналізу драматургічного матеріалу опер,
- *системно-структурний (системний підхід)* – для узагальнення набутої інформації,
- *крос-культурний* – для уточнення контексту культурних особливостей,
- *інформативно-комунікативний* – для отримання документальних фактів через спілкування з композитором, співтворцями та глядачами його вистав,
- *емпірико-теоретичний (спостереження, аналіз і моделювання)* – для узагальнення ключових факторів, що впливають на інтерпретацію театральномузичної вистави, для визначення ролі сценографа-постановника.

На етапі створення фактологічної бази застосовувалися емпіричні методи дослідження: *соціальний, інтерв'ювання та експертних оцінок.*

Наукова новизна дослідження даної роботи в тому, що *вперше:*

- проаналізовано специфіку режисерського трактування оперних творів в українському музичному театрі у контексті музично-театральної спадщини Віталія Кирейка;
- здійснено джерелознавчу реконструкцію щодо постановок опер композитора, зокрема драми-феєрії «Лісова пісня», романтичної драми «У неділю рано...», ліричної комічної опери «Вернісаж на ярмарку» та опери-драми «Бояриня»;
- досліджено жанрово-драматургічні особливості оперної творчості В. Кирейка та проаналізовано його оперу «У неділю рано...» з точки зору режисера-інтерпретатора;
- визначено спільні риси та відмінності між літературним першоджерелом «У неділю рано...» – однойменною повістю Ольги Кобилянської – та романтичною оперою-драмою Віталія Кирейка;

- з'ясовано значення режисерських інтерпретацій опер Віталія Кирейка в історії національного музичного мистецтва.

Удосконалено наукові уявлення про оперний доробок композитора (його п'ять опер).

Подальшого розвитку набули дослідження життєвого шляху композитора та аналітичні спостереження творчого доробку Віталія Кирейка різних жанрів.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості використання основних положень, матеріалів та висновків дисертації при написанні наукових праць в контексті вивчення музично-театральної творчості Віталія Кирейка, режисерських прийомів, що використані для сценічних інтерпретацій опер митця, зокрема романтичної драми «У неділю рано...» та «Лісова пісня». Дане дослідження буде корисним молодим режисерам-постановникам для роботи над втіленням опер українських композиторів. Отримані результати можуть використовуватися в навчальних курсах профільних мистецьких закладів освіти різних рівнів акредитації, зокрема таких дисциплін, як «Історія української музики», «Історія оперного мистецтва», «Аналіз музичних творів», «Режисура», «Режисура музичного театру», «Виконавська майстерність», «Оперна драматургія» тощо.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедри мистецтвознавства Київського національного університету культури і мистецтв. Основні висновки та положення дослідження були оприлюднені на наукових міжнародних конференціях: «Національні оперні та балетні традиції у європейському контексті» (Київ, 2015), «Класична і сучасна опера: проблеми музично-сценічного втілення» (Київ, 2016), «Механізми новацій у музичній творчості: проблеми інтерпретації» (Київ, 2016), «Микола Лисенко і світовий оперний театр» (Київ, 2017), «Постать М. В. Лисенка у світовому історико-культурному контексті» (Київ, 2017), «Євроінтеграційні процеси в сучасній Україні: культурно-мистецькі аспекти розвитку» (Рівне, 2017), «Культурно-мистецькі обрії 2017» (Київ, 2017), «Україна в загальноєвропейському музично-театральному просторі: проблеми, здобутки та шляхи взаємозбагачення» (Київ, 2018), «Мова і культура» (Київ, 2018), «Культурні доміанти в реаліях ХХІ століття» (Рівне, 2018), «Актуальні проблеми музичного театру в контексті соціокультурних викликів сучасності» (Київ, 2020), «Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях» (Київ, 2020).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 12 одноосібних праць: 5 наукових статей у фахових виданнях, затверджених МОН України, одна з яких індексується в міжнародних науково-метричних базах, 1 стаття у науковому зарубіжному виданні, 6 – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із анотацій, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (231 позиція, з них 28 іноземними мовами) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 208 сторінок. Основний зміст викладено на 162 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, окреслено предмет та об'єкт дослідження, зазначено мету та завдання, охарактеризовано методологічні та теоретичні засади роботи, сформульовано наукову новизну й практичне значення, а також надано відомості щодо апробації та публікацій матеріалів дослідження.

У **першому розділі «Джерельна база і теоретико-методологічні засади дослідження»**, що містить три підрозділи, проаналізовано основну джерельну базу дослідження оперного спадку В. Кирейка та теоретико-методологічні принципи роботи постановника у музичному театрі сьогодення.

У *підрозділі 1.1. «Джерельна база дослідження»* зазначено, що її основу складають історичні документи (деякі з них оприлюднено вперше) з архівів Львівського національного академічного театру опери та балета імені С. Крушельницької, де були віднайдені афіші та програмки постановки опери «У неділю рано...» на той час у Львівському академічному оперному театрі імені І. Франка 1976 року, ескізи костюмів та декорацій О. Сальмана до вистави «У неділю рано...» 1966 року, фотографії та рецензії на виставу «У неділю рано...» 1967 року та «Лісову пісню» у тому ж театрі у 1958 році. У архівах кафедри історії української музики Національної музичної академії імені П. І. Чайковського віднайдено афіші та фото постановки опери «Лісова пісня» на сцені Оперної студії тоді Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського 1958 і 1999 років, програмки та фотоматеріали постановки опери «Вернісаж на ярмарку» там само у 1986 році, а в Державному архіві Національної опери України імені Т. Г. Шевченка – матеріали концертного втілення «Боярині». В роботі використано архівні документи з ЦДАМЛМУ, особисті афіші, програмки та фотографії постановки опери «У неділю рано...» на сцені Оперної студії НМАУ імені П. І. Чайковського 2014 року, критичні та публіцистичні статті у періодичних виданнях кінця 1950–2018 років, теоретичні та наукові праці з питань театральної режисури та сценографії.

Теоретичним підґрунтям для вивчення життєвого та мистецького шляху митця слугували наукові праці І. Шестеренко (навчально-методичний посібник «Творчість Віталія Кирейка в курсі історії української музики», кандидатська дисертація «Творчість Віталія Кирейка в аспекті біографічних досліджень», буклети та статті у наукових виданнях про композитора і його твори різних жанрів); статті М. Загайкевич, присвячені постановкам балету «Тіні забутих предків», опер «Лісова пісня» та «У неділю рано...»; дисертаційне дослідження О. Давидової, до аналітичного розділу якого були включені «Лісова пісня» та балет «Оргія»; розвідки В. Антонюк, в яких розглядалися романси та опери «Лісова пісня» й «Бояриня» В. Кирейка. Для характеристики композиторського стилю В. Кирейка були залучені праці М. Гордійчука, в яких аналізувались перші симфонії композитора; Л. Архімович, яка вперше здійснила дослідження

постановки опери «Лісова пісня»; К. Майбурової, яка створила першу біографічну брошуру про В. Кирейка; І. Лобовик, яка стала упорядником збірки статей про композитора «Творець чарівних мелодій»; а також окремі статті О. Губка, А. Калениченка, В. Мудрика, З. Ружин, І. Юдкіна та ін. Завдяки критичним рецензіям В. Антонюк, Л. Архімович, О. Давидової, Л. Єфремової, М. Загайкевич, А. Котляревського, В. Курбанова, О. Малозьомової, К. Лемешко, Л. Пархоменко, К. Майбурової, І. Сікорської, І. Словиковської, А. Терещенко (на постановки «Лісової пісні»), Л. Архімович, А. Животенко, М. Загайкевич, Я. Клименко, Е. Овчаренка, С. Павлишин, В. Сердюка, Ю. Станішевського, І. Шестеренко (на сценічні втілення «У неділю рано...»), В. Антонюк, Л. Тарасенко, В. Туркевича, О. Найдюк, І. Шестеренко (про концертне виконання опери «Бояриня») стало можливим виявити застосовані сценічні прийоми та відстежити успішність їх втілення.

Враховуючи обмеженість доступу до творів композитора через те, що більшість його праць так і не було опубліковано, ключовими стали наступні джерела інформації: особистий архів Віталія Кирейка та його сім'ї, що вміщував щоденник спогадів композитора і рукописи. Важливим ресурсом стало інтерв'ювання В. Кирейка у процесі авторської режисерської постановки його опери «У неділю рано...» протягом 2012–2016 років, а також співтворців та виконавців музичної спадщини композитора, очевидців постановок опер та митців, які його оточували, що допомогло уточнити й систематизувати інформацію щодо сценічного життя опер «У неділю рано...», «Лісова пісня», «Вернісаж на ярмарку» та «Бояриня», їх виконавців та постановників: режисерів, сценографів, диригентів, балетмейстерів, хормейстерів, художників по костюмах. Застосування даної джерельної бази у підсумку дало можливість встановити історичне значення сценічних постановок опер Віталія Кирейка в розвитку української музичної культури.

Підрозділ 1.2. «Теоретико-методологічні засади дослідження сценічних втілень оперної творчості Віталія Кирейка» концентрує увагу на методологічній системі роботи, що здійснювалось шляхом використання емпірико-теоретичного, історико-порівняльного (компаративного), джерелознавчого, логічного та аналітичного, системно-структурного, крос-культурного методів, а також інтерв'ювання та експертних оцінок. Застосування цих методів допомогло дослідити творчий доробок В. Кирейка для театру, проаналізувати специфіку роботи режисера в музичному театрі, здійснити авторську режисерську експлікацію опери «У неділю рано...», дослідити її жанрово-драматургічні особливості, а також встановити значення оперного доробку композитора в розвитку української музичної культури. Важливими джерелами для аналізу проблеми взаємодії композитора, режисера та виконавців театру стали роботи українських музикознавців і театрознавців: І. Даць, Н. Єрмакової, М. Загайкевич, В. Курбанова, Г. Липківської, К. Майбурової, С. Павлишин, Т. Поліщук, Ю. Станішевського, А. Ставиченко, А. Терещенко, М. Черкашиної, І. Шестеренко.

Для виявлення специфіки сценографічних можливостей світових оперних вистав цінний матеріал – рецензії на новітні оперні постановки провідних музичних театрів світу - отримали з інтернет-джерел.

Проведене дослідження науково-історичних джерел через комплексне використання методологічних засад привело до висновку, що оперна творчість Віталія Кирейка, зокрема сценічні втілення його опер, недостатньо вивчені на сьогодні та потребують подальших розвідок.

У підрозділі 1.3 «Сценічні втілення опер Віталія Кирейка за архівними джерелами і документами» проаналізовано історію сценічних інтерпретацій опер композитора у хронологічному порядку. Пошук джерел охопив різноманітні історичні документи: рецензії та відгуки у періодичній пресі, відео- та фотоматеріали з публічних та приватних архівів, а також спогади самого Віталія Кирейка протягом 2013–2016 років, відгуки учасників та глядачів спектаклів «Лісова пісня», «У неділю рано...», «Вернісаж на ярмарку», «Бояриня».

Досліджено, що прем'єра опери-феєрії «Лісова пісня» у 1958 році в театрі опери та балету у Львові пройшла з великим успіхом і принесла композитору визнання. Понад десять років вистава входила до репертуару театру. Режисеру Б. Тягну та сценографу Ф. Ніроду вдалося відтворити поетичність твору першоджерела, виконавцями було переконливо передано образи персонажів, а диригент Я. Вошак та хормейстер О. Кураш професійно втілили музичну складову опери. Інтерпретація цього твору на сцені оперної студії Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського у тому ж 1958 році відрізнялась розробленою деталізацією кожної мізансцени з точки зору відповідності пластики акторів до музики, особливу увагу було приділено жанровим сценам. В прем'єрах опери 1958 року постановникам вдалось прочитати задум Лесі Українки та точно відтворити його театральними засобами, вони були позитивно сприйняті публікою та критиками, стали предметом розгляду в рецензіях та публікаціях.

Прем'єра вистави «У неділю рано...» 1966 року у Львові була з успіхом сприйнята глядачами та театрознавцями, і залишилась у репертуарі оперного театру на десять років. Велика кількість рецензій з кардинально різними, навіть протилежними думками щодо інтерпретації твору підтверджує мистецький інтерес до сценічного трактування цієї опери постановниками. Критики особливо відмітили розгорнуті жанрові сцени та вдалу співпрацю режисера М. Кабачка, диригента Ю. Луціва і солістів-виконавців. У 1976 році відбулося поновлення вистави режисером В. Дубровським та диригентом І. Юзюком. Проте, ця постановка затрималась у афішах на короткий термін. Так само і прем'єра ліричної комічної опери «Вернісаж на ярмарку» у Києві у 1986 році не змогла гарантувати довгого життя вистави в репертуарі. Залишилось небагато матеріалів, що описують здійснену виставу, проте, у ході наукових пошуків вдалося встановити постановників та виконавців вистави. Втілення опери «У неділю рано...» у 2014 році переконало глядачів свіжими молодими образами головних героїв з погляду вокальної майстерності та акторських навичок, хоча було

стриманим з точки зору візуального рішення. Поставлена в 2008 році на сцені Національної опери України імені Т. Г. Шевченка драма «Бояриня» в концертному виконанні справила враження драматичними камерними сценами та масштабними розгорнутими хоровими епізодами. Проте твір так і не отримав повноцінного сценічного втілення в декораціях та костюмах.

Дослідження архівних документів, інтерв'ювання Віталія Кирейка та митців, які з ним співпрацювали, виявило, що інтерпретаційні пошуки сценічних творів композитора були успішними на театральних сценах України. Не зважаючи на відсутність належної технічної бази останніх постановок, майстерне виконання опер, що стали найвизначнішими досягненнями творчості митця, було гаряче сприйнято глядачем.

У другому розділі «Специфіка роботи режисера в сучасному українському оперному театрі крізь призму втілень опер Віталія Кирейка» розглянуто актуальні репертуарні та сценічні питання музичного театру та завдання постановників при створенні вистави, окреслено проблему української національної опери у світовому контексті, охарактеризовано фактори успішної сценічної інтерпретації та акцентовано увагу на питаннях режисерського втілення композиторської ідеї оперних постановок. Проведений в аспекті сценічного трактування доробку В. Кирейка аналіз чинників сприйняття вистави публікою та ролі постановників-інтерпретаторів музично-театрального твору довів необхідність взаємодії між задумом автора музики та режисерським баченням сценічного втілення.

У підрозділі 2.1. «Українська опера в контексті сучасного світового музичного театру» на прикладах постановок провідних театрів 2012–2018 років показано світовий музично-театральний рівень вистав із застосуванням новітніх прийомів і технологій та теперішню українську стилістику реалізації опер.

Проаналізовано доцільність сценічних експериментів та можливих ризиків безуспішності вистав через різні, у т. ч. експериментальні підходи постановників-інтерпретаторів музичного твору до трактування драматургії. Піднято питання відповідності застосованих сценічних засобів закладеній композитором ідеї та встановлення контакту з глядачем, важливим чинником якого є сценографічне рішення вистави. З'ясовано, що в оперному театрі протиріччя між трактуванням постановника та філософським підтекстом, закладеним композитором, не сприяє створенню цілісного художнього твору на сцені. Зазначено, що для національного музично-театрального простору характерними є дві режисерські тенденції: реалістичний ілюстративний підхід до втілення та експериментальний, що відходить від першоджерела та розрахований на видовищність та зіркових солістів.

Нові візуальні можливості у вигляді проєкцій, анімації та світлового оснащення значно розширили палітру прийомів сценографів та режисерів. Їх використання чим далі, тим більше захоплює театральні підмости, відкриває горизонти у реалізації закладеної композитором ідеї. Сучасні технології, такі як плунжерні системи театральних сцен та різноманітні платформи, піднімають

постановку оперної вистави на новий рівень. Проте, недоцільне їх залучення з візуальної, драматургічної або ж музичної точки зору призводить до провалу постановки, що, в свою чергу, не виправдовує ризику занадто сміливої інтерпретації твору. Створення доступної та зрозумілої сценічної мови – актуальне питання музично-сценічного простору, що передбачає вирішення цілого комплексу завдань. Якщо взаємодія між сценою і залом не відбулась, то постановникам не вдалося відшукати потрібні засоби виразності, тему, проблематику, форму або стилістику вистави, які б відповідали потребам публіки.

Одним з найгостріших питань у сучасних українських музичних театрах є репертуарна криза. Обмеженість національних театрів у політиці вибору опер для постановок відокремлює український контекст від загальносвітового. Нечасто відбуваються постановки опер сучасних композиторів, що звичайно стримує розвиток музично-театрального мистецтва. Обмежена кількість творів українського репертуару на сценічних майданчиках створює не повну панораму театрально-музичного мистецтва та впливає на комплекс його меншовартості. Відсутність різноманітності у репертуарі театрів знижує інтерес глядача до національних творів і негативно позначається на музично-театральних культурних процесах у цілому. Важливим фактором у встановленні контакту з публікою є сценографічне рішення вистави, адже художня стилістика, в якій вирішено твір, – це обличчя та оболонка вистави. Не завжди постановникам вдається здійснити інтерпретацію твору зрозумілою та прийнятною для глядачів, проте, створюючи мистецьку продукцію, неможливо догодити усім, головне – повноцінно дотримуватися надзавдання та ідеї твору в усіх аспектах і елементах втілення.

Досліджуючи проблеми інтерпретації опери у реаліях сьогодення, зроблено висновок про необхідність переосмислення естетичної платформи і форми подачі музичних вистав у наявній складній системі функціонування музично-сценічного мистецтва України. Увагу автора приділено питанням специфіки роботи актора-вокаліста у музичному театрі, проблемі репертуарної політики українських оперних театрів та перекладу зарубіжних лібрето українською мовою.

У підрозділі 2.2. *«Композиторський задум та режисерські втілення оперних постановок в інтерпретаційних пошуках “Лісової пісні” та “У неділю рано...” В. Кирейка»* простежено розвиток сценічних задумів опер Віталія Кирейка та чинники сприйняття вистав публікою. В контексті окреслених проблем розглянуто режисерські інтерпретації опер В. Кирейка: «Лісова пісня» (1958 та 1999 років), а також «У неділю рано...» (2014 року).

Постановки драми-феєрії «Лісова пісня» та романтичної драми «У неділю рано...» стали успішними, їх гаряче сприйняли публіка, критики та сам композитор Віталій Кирейко, який все ж мав критичні зауваження щодо скорочень тексту або сценографічного рішення простору. Прем'єри «Лісової пісні» та «У неділю рано...» можна назвати вдалими, зокрема тому, що український глядач хоче бачити на театральних сценах національну класику. У даному випадку щасливо співпала репертуарна потреба глядача та акторів-виконавців.

У третьому розділі – «Концепційні аспекти оперного доробку Віталія Кирейка» – досліджено особливості творчого стилю композитора в контексті часу. Відзначено значний внесок митця у розвиток української музичної культури ХХ-ХХІ століття.

У підрозділі 3.1. «Жанрово-драматургічні особливості оперного письма Віталія Кирейка» розкрито характерні риси творчості митця завдяки аналізу п'яти опер композитора: драми-феєрії «Лісова пісня» за однойменною поемою Л. Українки, романтичної драми «У неділю рано...» за повістю О. Кобилянської, гротесково-сатиричної феєрії «Марко в пеклі» за однойменною п'єсою І. Кочерги, камерно-комічної опери «Вернісаж на ярмарку» за гумористичною повістю Г. Квітки-Основ'яненка «Салдацький патрет» та опери-драми «Бояриня» за однойменним твором Лесі Українки; а також чотирьох балетів: «Тіні забутих предків» за однойменною повістю М. Коцюбинського, «Відьма» за поемою Т. Шевченка, «Оргія» за драмою Лесі Українки, «Сонячний камінь» – за мотивами легенд донецького краю.

З'ясовано, що характерним для стилю композитора є протиставлення двох контрастних драматургічних ліній. В його музично-театральних творах, що спираються на українські класичні першоджерела, розробляється філософська тематика, а фінальні сцени, не зважаючи на загибель головних героїв, стверджують ідею перемоги світлого ідеалу. Розглядаючи особливості сюжетно-драматургічних концепцій письма Віталія Кирейка, стверджуємо, що провідним для його опер є вираження високого почуття, авторський стиль з національним колоритом і пісенним мелодизмом, наявність великих хорових сцен, виразні індивідуальні характеристики дійових осіб твору, у комічних операх – іронічні підтексти та контрастні форми сольних епізодів.

У підрозділі 3.2. «Режисерська експлікація опери “У неділю рано...”» розроблено ідейно-тематичний та жанровий аналіз твору; прослідковано літературну історію сюжету опери, конфлікт, подієвий ряд; віднайдено мотиваційний поштовх до дії персонажів, «зерно» кожного образу. З'ясовано, що особливостями даного твору є виразна національна мелодика, яскраві масштабні хорові жанрові сцени, що змінюються ліричними камерними, а також розкриття емоційного ряду персонажів, що виявляється у чергуванні сольних сцен і різних за жанром та формою номерів.

Лібретист М. Зоценко та композитор В. Кирейко зберегли у відповідності до першоджерела головні сюжетні лінії, характери, тип конфлікту, вихідну подію (зрада Маврою свого шлюбного чоловіка Раду) та трагічну розв'язку (смерть Гриця), навіть фрагменти тексту повісті О. Кобилянської (в дуетах та сольних номерах). Крім доданого прологу, однією з ключових змін, порівняно із повістю, став фінал твору, в якому Тетяна залишається живою, а не гине. В опері конфлікт зароджується з історії циганки Маври, а мотив внутрішньої роздвоєності передається через характер її сина Гриця. Опера-драма «У неділю рано...» В. Кирейка підпорядкована жанрово-драматургічним особливостям романтичної

драми за характером конфлікту, його типом та розв'язкою: наявності міфологеми долі та гріха (зароджений Маврою гріх, що першопочатково прирікає на трагічну долю її та майбутнього сина).

Поняття фатуму набуває у творі сюжетотворчого характеру, а приреченість долі дітей виникає з мотиву розплати за гріхи батьків. Ключового значення у драматургії набуває тематика зілля. Світ, відображений у творі – поетичний та фольклорний, в ньому поєднано ознаки українського селянського та мандрівного циганського життя. Велике значення для передачі специфіки зображуваного відіграє місце дії – це Карпати, де вирує атмосфера імпульсу, розкнутості, стихійності, що відображається на способі існування героїв.

Експлікація твору довела, що опера є актуальною для вивчення (адже вона не тільки одноосібно презентує національний добуток, а й має в своїй основі класичне літературне першоджерело), аналізу (музична лексика Віталія Кирейка не є простою, тож поле для дослідження музичного викладу, лейттематичного складу та драматургічної побудови сцен є широким) та сценічного втілення (закладена образність та художні метафори надають можливості постановникам для різних версій інтерпретації). Сучасна сцена потребує саме таких творів у репертуарі, адже осмислення генетичного коду, з'ясування питання, чому ми такі та на яких координатах знаходимось, неможливе без залучення творів національної культури.

Таким чином, у дисертаційній роботі було здійснено теоретичне обґрунтування та запропоновано цілісне вивчення театрального втілення творчості Віталія Кирейка в контексті українського оперного мистецтва. Проведене дослідження й виконання поставлених завдань надали підстави зробити такі **ВИСНОВКИ**.

1. У результаті дослідження творчого доробку Віталія Дмитровича Кирейка (1926–2016) з'ясовано, що найвизначнішим у творчості композитора став музично-театральний жанр, що включає п'ять опер та чотири балети. З'ясовано, що найбільш вагомими є такі напрямки драматургії автора: драма-феєрія «Лісова пісня», романтична драма «У неділю рано...», гротесково-сатирична феєрія «Марко в пеклі», камерна комічна опера «Вернісаж на ярмарку», опера-драма «Бояриня». Зазначено, що різнобічність обдарування митця підтверджують створені ним власні лібрето до опер «Лісова пісня» та «Марко в пеклі». Доведено, що високопрофесійні різножанрові опери В. Кирейка, що написані виключно на основі українських класичних першоджерел, мають у собі філософську ідейно-тематичну основу та утверджують перемогу добра і високих почуттів попри загибель головних героїв (у драмах).

2. Виявлено взаємозв'язок між композиторським задумом та режисерським баченням оперних вистав, що є необхідним компонентом для успішного втілення твору. На основі аналізу сценічних постановок «Лісової пісні» та «У неділю рано...» Віталія Кирейка доведено, що театральні прочитання цих опер продемонстрували різноманітність сприйняття світобачення композитора та

режисера-інтерпретатора. З'ясовано, що обидва втілення опери-феєрії у 1958 році були позитивно оцінені композитором та публікою, особливо хорові та балетні сцени, а також докладність декорацій обох вистав, зокрема тому, що постановникам, на думку В. Кирейка, вдалося розкрити закладену концепцію її сценічними засобами. Таким чином, констатовано позитивний взаємозв'язок між ідейним задумом автора та трактуванням постановників Б. Тягна та О. Колодуба, підпорядкованим композиторській ідеї.

У процесі аналізу архівних документів зроблено висновок, що розроблена режисером В. Курбановим третя постановка опери-феєрії має оригінальні новаторські риси втілення та театральні прийоми, але скорочені вокальні ансамблі та спрощену стилістику костюмів і декорацій. Означені стильові особливості постановки суперечили закладеному філософському задуму першоджерела, що негативно вплинуло на її сценічне життя.

3. В результаті здійснення джерелознавчої реконструкції щодо втілення опери митця, а саме опрацювання документів з Державних архівів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка, раніше невідомих документів Львівського національного академічного театру опери та балету імені С. Крушельницької, ЦДАМЛМУ, кафедри історії української музики Національної музичної академії імені П. І. Чайковського та приватного архіву композитора встановлено, що чотири з п'яти опер Віталія Кирейка мали театральне життя. У львівській виставі «Лісова пісня» 1958 року (диригент Я. Воцак, режисер Б. Тягно, сценограф Ф. Нірод) постановникам вдалося прочитати твір у традиційному ключі, створивши масштабні достовірні декорації, київська постановка 1958 року (диригент Я. Карасик, режисер О. Колодуб, сценограф Д. Кульбак) максимально натуралістично та детально розкрила події кожної сцени опери, для прочитання 1999 року в Києві (диригент Л. Горбатенко, режисер В. Курбанов, сценограф О. Гавриш) автори вистави прагнули замінити побутовий реалізм художньою реальністю, а сцена обмежилась мінімальними засобами виразності та не мала жодної сталої конструкції. Вистави «У неділю рано...» 1966 (диригент Ю. Луців, режисер В. Кабачек, сценограф О. Сальман) та 1976 року (диригент І. Юзак, режисер В. Дубровський, художник-постановник О. Сальман) були детально пророблені з точки зору вибудованих мізансцен, відрізнялись монументальністю режисерських прийомів, масштабністю декорацій та живописністю жанрово-побутових сцен. Втілення цієї опери у 2014 році (диригент Н. Якобенчук, режисерка Л. Шиленко, сценографія О. Гавриш), не дивлячись на певні технічні недопрацювання та скромні декорації, вирізнялось щирістю та безпосередністю гри молодих виконавців. Постановка «Вернісажу на ярмарку» в 1986 році (диригент В. Здоренко, режисер Д. Гнатюк, художник-постановник О. Бобровников), не забезпечила довготривалого існування опери в репертуарі. Сценічно-концертне прочитання «Боярині» у 2008 році (диригент І. Гамкало, режисер М. Гамкало) справило позитивне враження досконалим професійним

виконанням як вокальних партій, так і хору та оркестрового супроводу. Проте, повноцінна театральна постановка твору ще попереду.

4. Досліджено специфіку оперного письма та жанрово-драматургічних особливостей музично-сценічної творчості В. Кирейка, що полягає у протиставленні драматургічних ліній. Розглядаючи особливості ідейно-сюжетних концепцій митця, стверджуємо, що провідною тематикою для його опер є звернення до одвічних філософських тем та високих ідеалів, наявність двох контрастних світів, виразний авторський стиль з національним забарвленням і пісенним мелодизмом, введення масштабних розгорнутих хорових сцен, яскраві індивідуальні характеристики дійових осіб та контрастні форми сольних епізодів, у комічних операх – виразні іронічні підтексти.

У розробленій авторській режисерській експлікації опери «У неділю рано...» В. Кирейка виявлено, що лібретист і композитор зберегли у відповідності до першоджерела – повісті О. Кобилянської – сюжетний розвиток та емоційне наповнення драматургії, при цьому було додано епізод прологу в замку пана, динамізовано сцени через їх скорочення та об'єднання, а також усунуто факт смерті Туркині у фінальному епізоді. Аналіз опери за подієвим рядом та її композиційною побудовою дозволили сформулювати тему твору, що полягає у стихії гріха, якій піддаються персонажі твору, проблему – гріх, якому неможливо протистояти, ідею, яка виражається у непереборній пристрасті, що прирікає людину на загибель. Конфлікт твору визначено як протистояння і потурання пристрасті, що породжує гріх. Доведено, що будуючись на сюжетотворчому мотиві міфологеми долі та гріха (зароджений Маврою гріх, що первісно прирікає молоду жінку та її майбутнього сина), опера-драма відповідає жанрово-драматургічним характеристикам романтичної драми за характером конфлікту, його типом та розв'язкою. Використання героями зілля посідає вирішальне значення у сюжетних колізіях: Андронаті для того, щоб врятувати Мавру від жорсткої розправи циганами у першій дії, Туркині у фіналі опери - для «порятунку» коханого. У поетично-фольклорному світі твору поєднано ознаки українського селянського та мандрівного циганського життя. Важливим для виявлення специфіки зображуваного є місце дії – Карпати, де вирує атмосфера імпульсу, розкутості, стихійності, що відображається у способі існування героїв. Образна система твору образна та багатозначна. Експлікація твору довела, що опера є актуальною для вивчення, аналізу та сценічного втілення (адже вона не тільки презентує національний добуток, а й має в основі класичне першоджерело).

5. Констатовано, що постановки опер Віталія Кирейка посідають важливе місце у контексті українського музичного мистецтва в цілому. Враховуючи репертуарну кризу та брак утілень українських творів на сценах національних театрів, зокрема сучасних композиторів, постановки вітчизняних вистав стали ще більш унікальними та викликали неабиякий розголос у пресі серед музикознавців і театрознавців, що підтверджує велика кількість рецензій з різними думками і враженнями щодо інтерпретації творів. Перша опера Віталія Кирейка «Лісова

пісня», що трималась у репертуарі львівського театру понад десять років, ще з блискучої прем'єри увійшла до національної музично-театральної скарбниці, а її постановка стала знаковою для творчого шляху композитора та українського оперного мистецтва загалом.

Значна кількість віднайдених та оприлюднених архівних документів та спогадів очевидців дозволяє стверджувати, що режисерські прочитання творів композитора мали успіх на театральних майданчиках, навіть попри те, що деякі з них не були сценічно довершеними. Не зважаючи на відсутність технічних засобів, необхідних для втілення таких масштабних музично-сценічних опусів, усі вистави були схвально сприйняті глядачами, що є вирішальним чинником функціонування театального мистецтва. Втілені сценічні трактування опер В. Кирейка підтверджують важливість постановок творів українських композиторів і необхідність прогресивних підходів через оновлення сценографічних рішень і театральних засобів виразності. Отже, проблема втілення національної музичної класики, зокрема спадщини Віталія Дмитровича Кирейка, залишається актуальною для проведення самоідентифікації національного українського коду. Усі опери композитора ґрунтуються на національних класичних першоджерелах, побудовані на образності й художніх метафорах українського фольклору та спираються на інтонаційність українського мелосу, чим достойно репрезентують національну культуру і відкривають можливості для нових інтерпретаційних режисерських рішень.

Подальше вивчення різножанрової творчості композитора може бути продовжене у напрямку активізації дослідницького інтересу до опер митця та їх постановок на українських театральних майданчиках.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Шиленко Л. А. Оперна творчість Віталія Кирейка 1950–1960-х років у контексті історії Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Композитори і музикознавці Київської консерваторії у 1941–2010 роках: збірник статей. Київ, 2016. Вип. 114. С. 197–212.

2. Шиленко Л. А. Прийоми сценографічного рішення в постановках опери-феєрії Віталія Кирейка «Лісова пісня» // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія «Мистецтвознавство». Київ, 2018. Вип. 38. С. 89–99.

3. Шиленко Л. А. Проблема перекладу оперного лібрето в сучасному музичному театрі // Мистецтвознавчі записки. Київ, 2017. Вип. 32. С. 433–439.

4. Шиленко Л. А. Концепції сценічних постановок у сучасному світовому оперному театрі // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія «Мистецтвознавство». Київ, 2019. Вип. 40. С. 128–134.

5. Шиленко Л. А. Сценічні втілення романтичної опери-драми В. Кирейка «У неділю рано...» // Актуальні питання культурології. Альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології та музеєзнавства. Рівне, 2017. Вип. 17. С. 148–152.

Статті у міжнародних виданнях

6. Lada A., Shylenko. Opera heritage of Ukrainian composer Vitaliy Kyreyko in theatre and stage embodiments of his opera 'The Forest song' // Young Scholars Journal, Premier Publishing s.r.o. Vienna. 6-7 2021. - P. 103–107.

Статті в інших наукових виданнях

7. Шиленко Л. А. Продовження традицій Миколи Лисенка у оперній творчості В. Кирейка // Микола Лисенко: історія і сучасність. Збірник наукових праць. До 175-ої річниці від дня народження композитора. Київ, 2019. С.110–118.

8. Шиленко Л. А. Пластичне вирішення вистави на прикладі постановки романтичної опери В. Кирейка «У неділю рано...» // Національні оперні і балетні традиції у європейському контексті: Матеріали п'ятої міжнародно-практичної конференції. Київ : Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, 27–29 квітня, 2015. С. 35–46.

9. Шиленко Л. А. Опера «У неділю рано...» В. Кирейка та її втілення на театральних сценах України // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Київ, 2017. Вип. 23 : Виконавське музикознавство. С. 390–405.

10. Шиленко Л. А. Робота режисера у сучасному музичному театрі // Культурно-мистецькі обрії-2017. Матеріали Міжнародної заочної науково-теоретичної конференції. Київ, 24 листопада, 2017. С. 87–89.

11. Шиленко Л. А. Взаємодія новітніх засобів і сценічних прийомів в оперній виставі: світові постановки 2012-2019 років // Актуальні проблеми музичного театру в контексті соціокультурних викликів сучасності: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ : Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, 2–3 березня, 2020. С. 217–220.

12. Шиленко Л. А. Участь світових дизайнерів у підготовці музично-театральної вистави // Актуальні проблеми музичного театру в контексті соціокультурних викликів сучасності: Тези доповідей четвертої міжнародної науково-практичної конференції. Київ : Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, 5–7 листопада, 2020. С. 212–215.

АНОТАЦІЇ

Шиленко Л. А. Оперний доробок Віталія Кирейка у режисерських сценічних втіленнях. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства зі спеціальності 17.00.03 – Музичне мистецтво. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми, 2021.

Дисертація присвячена проблемі режисерського втілення музичної вистави на театральних сценах у контексті постановок опер Віталія Кирейка: драми-феєрії «Лісова пісня», романтичної опери-драми «У неділю рано...», гротесково-сатиричної феєрії «Марко в пеклі», камерно-комічної опери «Вернісаж на ярмарку» та опери-драми «Бояриня». Питання розглянуто крізь призму власної режисерської сценічної інтерпретації «У неділю рано...» (2014 р.) та знакових факторів успішності постановки, а саме: сценографічне рішення, пластичний рисунок ролей, потенційні конфлікти при співпраці режисера, диригента та виконавців, що виникають у зв'язку з неоднозначним тлумаченням постановниками композиторського задуму, специфіка роботи над матеріалом з акторами-вокалістами, взаємодія з глядачем.

Систематизовано інформацію про втілення опер на театральних сценах України шляхом класифікації архівних матеріалів: з ЦДАЛМУ, Львівського національного академічного театру опери та балету ім. Соломії Крушельницької, кафедри історії української музики Національної музичної академії імені П. І. Чайковського (серед них – невідомі раніше історичні джерела), приватного архіву композитора (рукописи, статті у періодичних виданнях, фотографії з постановок, рецензії на вистави фахівців музичної та театральної галузей, афіші, програмки), а також спогадів самого композитора В. Кирейка, очевидців – глядачів, постановників та виконавців вистав.

Ключові слова: оперна режисура, сценічне втілення, оперна творчість Віталія Кирейка, постановка, музична вистава.

Шиленко Л. А. Оперное наследие Виталия Кирейко в режиссерских сценических воплощениях. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – Музыкальное искусство. Сумской государственной педагогический университет имени А. С. Макаренко, Сумы, 2021.

Диссертация посвящена проблеме режиссерского воплощения музыкального спектакля на театральной сцене в контексте постановок опер Виталия Кирейко: драмы-феерии «Лесная песня», романтической оперы-драмы «В воскресенье рано...», гротескно-сатирической феерии «Марко в аду», камерно-комической оперы «Вернисаж на ярмарке», оперы-драмы «Боярыня». Вопрос рассмотрен сквозь призму собственной режиссерской интерпретации оперы «В воскресенье рано...» (2014 г.), и знаковых факторов успешности представления, а именно: взаимодействие со зрителем, специфика работы над материалом с актерами-

вокалистами, сценографическое решение, пластический рисунок ролей, возможные конфликты при взаимодействии режиссера, дирижера и исполнителей, возникающие в связи с неоднозначным толкованием постановщиками композиторского замысла. Данную оперу рассмотрено с точки зрения режиссерского анализа и жанрово-драматургических особенностей.

Систематизирована информация о воплощениях опер В. Д. Кирейко на театральных сценах Украины путем классификации архивных материалов: из ЦДАЛМУ, Львовского национального академического театра оперы и балета им. Соломии Крушельницкой, кафедры истории украинской музыки Национальной музыкальной академии им. П. И. Чайковского (среди них – не известные ранее исторические источники), частного архива композитора (рукописи, статьи в периодических изданиях, фотографии постановок, рецензии на спектакли специалистов музыкальной и театральной отраслей, афиши, программки), воспоминаний самого композитора, очевидцев – зрителей, постановщиков и исполнителей спектаклей.

Ключевые слова: оперная режиссура, сценическое воплощение, оперное творчество Виталия Кирейко, постановка, музыкальное представление.

Shylenko L. A. Vitaliy Kyreyko's operatic body of work in directors' stage embodiments. – Manuscript.

Thesis for Candidate of Arts degree in specialty 17.00.03 – Music Art. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2021.

This thesis is devoted to the issue of directors' embodiments of the musical performance in the context of productions of drama-extravaganza “The Forest Song”, romantic drama “On Sunday morning...” grotesque and satirical opera-extravaganza “Marco in Hell”, the chamber comic opera “Vernissage at the Fair”, dramatic opera “Boyaryny” by V. Kyreyko. The issue is considered through the lens of the own director's interpretation of the opera “On Sunday morning...” (2014) and significant factors of the show, namely: interaction with the viewers, specifics of working with actor-singers, set design, and choreography. Also, when working with a director, a conductor, and performers, conflicts may arise because of a director's ambiguous interpretation of the composer's idea. The opera is analysed in terms of the director's explication, genre and features of dramaturgy.

During the analysis of archival sources and other historical documents, such as interviews with the composer, performers and eyewitnesses of his opera performances, it was discovered that the musical theatre works of V. Kyreyko, which fundamentally influenced the development of national art, are relevant and necessary for the theatre stages, and therefore interest in his art is gradually increasing.

Although the works of following art critics and theatrical experts were devoted to the composer's art – V. Antonyuk, L. Arkhimovych, O. Davydova, M. Zagaykevych, A. Kalenychenko, K. Mayburova, S. Pavlyshyn, Y. Stanishevsky, A. Tereshchenko, I. Shesterenko and others – today the analysis of the stage interpretations of Vitaliy

Kyreyko's body of work in musical theatre is not fully sufficient and inadequately substantiated, which led to the decision to research this particularly important aspect.

The research discusses relevant issues of the musical theatre and its producers in the process of creating the play, raises the theme of Ukrainian opera in the world context, characterises the concept of stage interpretation and draws attention to the issue of the director's embodiment of composers' ideas of opera performance.

The analysis of director's interpretations of Vitaly Kyreyko's operas revealed the need of an interaction between the director's vision and the composer's conception of opera productions, including the factors of the performance's perception by the public and the role of the creator-interpreters of the musical piece. Using the examples of modern stagings of leading theaters from 2012 to 2018, the contemporary Ukrainian style of opera production was analysed and compared to the modern tendencies of the world opera theatre stage. The theatre performances were analysed in terms of expediency of experiments and possible risks of the production's failure.

Key words: opera direction, stage embodiment, Vitaliy Kyreyko's operatic body of work, staging, musical performance.

Підписано до друку 29.08.2021. Формат 60x90/16. Гарн. News Times.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. Друк. Арк.. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.